Віра Василівна Мелешко,

кандидат педагогічних наук,
доцент, старший науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6224-5201>

УДК 373.5.091

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4\(79\)-56-62](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4(79)-56-62)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА НАУКОВОМУ ЛІЦЕЇ

Анотація.

У статті розкрито сутність спеціалізованої освіти наукового спрямування, яку розглянуто як систему педагогічних заходів і впливів, що спрямовані на забезпечення умов для розвитку інтелектуального потенціалу обдарованих особистостей шляхом оптимальної організації освітнього процесу для зазначеної категорії учнів.

Автор аналізує проблеми, які пов'язані з організацією освітнього процесу в наукових ліцєях, з'ясовуються чинники, що позначаються на особливостях цього процесу, урахування яких буде сприяти розвитку інтелектуальних здібностей здобувачів освіти чи їх окремих компонентів.

У статті акцентовано на вагомості особливостей організації освітнього процесу пов'язаних із підготовкою учнів до наукової, навчально-дослідницької, пошукової та іншої діяльності відповідно до стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування.

Ключові слова: спеціалізована освіта наукового спрямування; інтелектуальна обдарованість; інтелектуальні здібності; науковий ліцєй; особливості організації освітнього процесу; дослідницько-пошукова діяльність.

У сучасному суспільстві проблема навчання обдарованих дітей безпосередньо пов'язана з новими вимогами до якості освіти, що стимулюють реалізацію ідеї підготовки молодих людей, які володіють яскраво вираженими інтелектуальними здібностями у певній галузі знань до наукової діяльності.

Проблемам обдарованості присвячена значна частина праць вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема психологів і педагогів. Дослідження в галузі психології обдарованості здійснювали відомі вчені, зокрема Д. Гілфорд, П. Торренс, Ф. Баррон, К. Тейлор. На основі ідей психологів Л. Керрола і Б. Блума розроблено методику навчання обдарованих дітей їхніми послідовниками. Значну увагу феномену обдарованості приділила низка вітчизняних дослідників: І. Бех, І. Волощук, М. Гальченко, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Рибалка, та ін.

Дослідники вказують на те, що інтелектуально обдаровані діти відрізняються певними психологічними якостями, що пов'язані з прискореним психічним розвитком, постійною пізнавальною потребою, високою розумовою активністю, творчим підходом до розв'язання проблем, стійким прагненням до самостійного набуття знань тощо. Розвиток цих та інших якостей вимагає особливого освітнього середовища, стимулює створен-

ня спеціалізованих закладів для обдарованих учнів у системі загальної середньої освіти.

Середню спеціалізовану освіту наукового спрямування трактують як: систему педагогічних заходів і впливів, які спрямовані на забезпечення умов для розвитку інтелектуального потенціалу обдарованих учнів та їх ефективного виховання шляхом оптимальної організації освітнього процесу, що реалізується у закладах освіти для зазначеної категорії учнів розширеного чи поглибленого вивчення ними профільних предметів; уведення в навчальні плани спеціалізованих дисциплін, які спрямовані на ознайомлення учнів із науковою, винахідницькою (раціоналізаторською), проєктною, конструкторською та підприємницькою видами діяльності; використання інформаційних технологій у процесі розв'язування формалізованих задач, їх пропедевтичну підготовку до здійснення переліченого та інноваційне використання результатів зазначених видів діяльності; адаптація організаційних форм і методів навчання до специфіки інтелекту, процесу учіння обдарованих учнів основної та старшої школи [1, с. 45].

Спеціалізована освіта наукового спрямування зорієнтована на формування у здобувачів загальнолюдських цінностей (морально-етичних і соціально-політичних), вимогливості до якості

власних досліджень, дисциплінованості та продуктивності в дослідницькій діяльності, відповідальності за результати власних досліджень та їх вплив на життя і здоров'я людей і довкілля, сміливості у відстоюванні власних думок та поглядів, а також здатності самостійно приймати раціональні рішення та висувати гіпотези, толерантного ставлення до критики, інших поглядів і думок [2].

Зазначені цінності та якості є необхідними для здійснення дослідницької діяльності. Вони формуються у спеціалізованих закладах освіти для обдарованих дітей, педагогічна система яких спрямована на формування інтелектуально розвиненої особистості, яка здатна до пошукової, дослідницької діяльності. Система таких закладів має специфічні процесуальні компоненти. Серед найбільш значущих є навчання, виховання, розвиток учнів, які здобувають спеціалізовану освіту, що спрямована на підготовку учнів до наукової діяльності.

Спеціалізовану освіту наукового спрямування старшокласники здобувають у наукових ліцеях, що належать до структури загальної середньої освіти, серед провідних завдань яких, передбачено:

- підготовку майбутнього вченого, особистості, яка здатна до інноваційної діяльності, прийняття системних рішень, зокрема в критичних ситуаціях;
- провадження освітньої діяльності на основі підходів дослідно-орієнтованого навчання, що спрямована на залучення та підготовку учнівської молоді до наукової та науково-технічної діяльності;

- забезпечення здобуття учнями освіти відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти та стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування, зокрема завдяки системній роботі з використання завдань і досліджень високого рівня складності (олімпіадних, турнірних, проєктно-конкурсних тощо) [3].

Освітній процес у науковому ліцеї поєднується з участю та підготовкою учнів до наукової, науково-технічної, навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької та пошукової діяльності (відповідно до стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування).

Стандарт спеціалізованої освіти трактується як документ, що містить вимоги до компетентностей і результатів навчання, яких мають досягти учні закладів спеціалізованої освіти за науковим спрямуванням з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів.

Для досягнення результатів навчання й оволодіння компетентностями, передбаченими стандартом, необхідно враховувати потреби, здібності старшокласників, які володіють розумовими здібностями, високим рівнем інтелекту. Зупинимося на трактуванні цього поняття.

У психологічній літературі «інтелект» розглядають у трьох значеннях: 1) загальна здатність до пізнання та розв'язання проблем, що визначає успішність будь-якої діяльності та є основою інших здібностей; 2) система різних пізнавальних здібностей людини; 3) здатність до розв'язання тих чи інших проблем без зовнішніх спроб і помилок [4, с. 138].

Дослідники також розглядають поняття «інтелект» як загальну розумову здатність до узагальнення поведінкових характеристик, успішну адаптацію особистості до нових життєвих умов чи як якість мислення.

Інтелектуальна обдарованість належить до одного з видів обдарованості. У педагогіці та психології інтелектуальна обдарованість традиційно розглядають як загальну обдарованість, що пов'язана з високим розвитком здібностей: інтелекту та креативності, що є основою всіх видів обдарованості [5, с. 35].

Важливо зазначити, що інтелектуально обдаровані учні наукового ліцею характеризуються яскраво вираженими розумовими здібностями, що забезпечують здатність до виконання таких дій, як систематизація, зіставлення, порівняння, поєднання, організація, з'ясування причин і наслідків, моделювання, узагальнення, структурування, осмислення тощо. Ці та інші інтелектуальні уміння та здібності учень розвиває, удосконалює, поглиблює у процесі навчання. Це потребує особливої уваги до організації освітнього процесу, оптимального та компетентного використання відповідних форм, методів, засобів тощо.

Серед основних якостей і характеристик інтелектуально обдарованого старшокласника, на які вказують педагоги-практики, є: підвищена допитливість; виняткова кмітливість; динамічність і оперативність розумових процесів; гострота аналітичного складу розуму; здатність ставити запитання, формулювати проблеми, знаходити шляхи розв'язання проблем; розвинені навички планування; наполегливість у досягненні мети; прагнення до нових знань тощо. Зазначені якості неодмінно стають першочерговими та важливими в організації освітнього процесу. Це вимагає особливого підходу до вибору форм і методів, що сприяють активному розвитку інтелекту особистості, яка здатна мислити та діяти розумно і раціонально.

Інтелектуально обдаровані учні належать до конкурентоспроможних особистостей. Вони мають високий розумовий і творчий потенціал, характеризуються системною потребою успіху, вмотивованістю, прагненням до вдосконалення та саморозвитку, здатністю приймати рішення, досягати високих результатів у навчальній діяльності, що вимагає постійної уваги до організації освітнього процесу.

Особливість організації освітнього процесу в науковому ліцеї полягає в тому, що цей процес

поєднується з підготовкою учнів до наукової, науково-технічної, навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької та пошукової діяльності відповідно до стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування.

Науковий ліцей як спеціалізований заклад загальної середньої освіти здійснює навчальний процес за власними освітніми програмами, зокрема наскрізними, або типовими, що затверджуються МОН України. Їхній зміст розробляється із включенням освітніх галузей, встановлених Державним стандартом загальної середньої освіти та стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування [1].

Власні освітні програми наукового ліцею, що розроблені не на основі типової освітньої програми, затверджуються Державною службою якості освіти в порядку, встановленому законодавством. Цей внутрішньо шкільний документ закладу освіти, як і навчальні плани конкретизує організацію освітнього процесу, перелік предметів і кількість годин на тиждень на їх вивчення.

Визначення предметних і особистісних пріоритетів освіти для обдарованих старшокласників дає змогу не лише вчитися, здобуваючи освіту, а й робити власний вибір виступаючи суб'єктом освітнього процесу.

У освітніх закладах для інтелектуально обдарованих учнів створюють умови для вибору індивідуальної освітньої траєкторії, пріоритетних для них предметів у межах варіативної частини навчального плану. Також існують можливості для вибору змісту і форми вивчення певного предмета, що реалізуються на засадах партнерської взаємодії з педагогом.

Особливість організації освітнього процесу пов'язана з широким використанням індивідуальних освітніх планів і програм, варіативного змісту, дієвих форм і методів навчання. Реалізація індивідуальних освітніх траєкторій вимагає розроблення для кожного учня відповідно до освітніх потреб, індивідуального освітнього навчального плану, освітніх програм відповідно до рівня вивчення певного навчального предмета.

Дослідники зазначають, що механізм реалізації індивідуальних освітніх траєкторій полягає в розробленні для кожного учня: індивідуального педагогічного проекту відповідно до індивідуальних особистісних потреб освітнього середовища; індивідуального освітнього навчального плану; індивідуального вибору освітніх програм, їх рівнів щодо кожної навчального предмета. Водночас індивідуальні освітні плани та програми розробляють відповідно до персональних життєвих цілей й освітніх потреб учнів, які конкретизуються в процесі взаємодії з вчителем [6].

Особливість освітнього процесу закладу освіти наукового спрямування пов'язана з роз-

витком інтелектуальних здібностей учнів, виховання в них низки психічних властивостей, які необхідні для майбутньої діяльності, пов'язаної з дослідницько-пошуковою роботою, потребою оволодіння учнями спеціальним змістом освіти доступного рівня складності.

Для учнів наукового ліцею важливо оволодіти змістом освіти, що передбачає базові знання про пошукову, творчу діяльність, яка пов'язана з аналізом певних результатів, зі систематизацією, узагальненням та одержанням нового знання.

Зазначені види діяльності вимагають особливої організації освітнього процесу, складником якого виступають різні форми розвивального навчання, специфіка якого полягає в ефективному розв'язанні завдань щодо поглибленого вивчення навчальних предметів. Це має сприяти розвитку інтелектуального потенціалу учнів, формувати в них творче мислення.

Саме в спеціалізованому закладі освіти на відміну від традиційної системи навчання переважають форми розвивального навчання, що зорієнтовані на особистість. За таких умов учень постає суб'єктом пізнання, причому пріоритет надається його індивідуальності, що розвивається в спеціально організованому освітньому середовищі, де акцентують на розвивальних стратегіях, а здобуття освіти виступає пріоритетом учня, його особистісною потребою як суб'єкта пізнання мотивованого до наукової діяльності та подальшого інтелектуального розвитку.

Важливо, що в процесі реалізації форм розвивального навчання предметом розвитку виступає не якась одна сфера психіки чи окрема здібність (наприклад, розумовий розвиток або особистісно-мотиваційна сфера), а психічний розвиток загалом, який охоплює, окрім мислення, перцептивну, емоційну, духовно-моральну сфери.

У процесі розвивального навчання учні освоюють емпіричні методи дослідження, пояснюють сутність складників наукового апарату дослідження, розробляють технологію складання плану дослідження, освоюють сутність наукового методу пізнання. Це означає, що для інтелектуально обдарованих учнів наукових ліцеїв мотивацією слугує прагнення до знань, оволодіння новими знаннями, фактами, явищами, закономірностями, орієнтація на засвоєння способів набуття знань.

У спеціалізованому закладі освіти – науковому ліцеї – години між освітніми галузями базового навчального плану, затвердженого відповідним державним стандартом загальної середньої освіти, розподіляються на наукове спрямування – 25 % навчального навантаження від загального обсягу, а для профільної середньої освіти – 50 %.

Пошукова діяльність учнів наукового ліцею пов'язана переважно з прикладним характером досліджень, що спрямовані на отримання та використання нових знань у практичних цілях.

Виконуючи емпіричні дослідження, у процесі навчання здобувачі освіти розв'язують наукові проблеми шляхом збору емпіричних даних, здійснюють математичні опрацювання, логічні інтерпретації, а також формують висновки. Внаслідок дослідницько-пошукової діяльності учні наукового ліцею розробляють програмні продукти, проекти, винаходи, конструкторські розробки, проявляючи власну творчість.

Так, Е. Аксьонова зазначає, що творче мислення передбачає прояв активності та самостійності, для розвитку якого необхідно ставити учнів у проблемну ситуацію, у якій їм потрібно проявити дослідницьке розуміння. Тобто необхідно так організувати заняття, щоб в учнів виникали не лише проблемні запитання, а й прагнення їх самостійно розв'язувати [7, с. 37].

Особливість організації освітнього процесу в наукових ліцеях полягає в тому, що розвиток інтелектуального потенціалу учнів чи їх окремих структурних складників важливих для пізнавальної та творчої діяльності вимагають варіативних форм навчання зорієнтованих на формування умінь необхідних для здійснення дослідницько-пошукової діяльності. Зокрема, визначаючи дослідницькі уміння, як інтегровану структуру, І. Чернецький виокремив такі її складники:

- інтелектуально-творчі уміння (аналіз змісту завдання та визначення мети діяльності; постановка завдань для досягнення мети діяльності; формулювання гіпотез, зміст яких стосується передбачення можливих результатів виконання завдання; виділення головних ознак, якостей у досліджуваних об'єктах, явищах і процесах з урахуванням мети та завдань діяльності; встановлення та пояснення причинно-наслідкових зв'язків; доведення чи спростування висунутих гіпотез; формулювання узагальнених міркувань);
- інформаційні уміння (підбір інформації з використанням різних джерел; виділення змістових елементів в інформації; використання прийомів логічного групування інформації; ведення діалогу, полілогу, дискусії);
- організаційні уміння (організація ефективної взаємодії в групі; організація узгодженої діяльності групи загалом і самостійної роботи кожного з її членів; раціональний розподіл часового ресурсу, відведеного на виконання завдання) [8, с. 185].

Особливість освітнього процесу в спеціалізованому закладі освіти наукового спрямування тісно пов'язана з прагненням учнів отримати високий навчальний результат, мотивація якого спрямована на підвищення рівня готовності до наукової діяльності, що актуалізують пізнавальну потребу.

Згідно з твердженням В. Юркевич, пізнавальна потреба у школярів з інтелектуальною обдарованістю принципово відрізняється від творчої обдарованих учнів. Якщо пізнання творчих школярів спрямоване насамперед на сам процес

пізнання і результати для них важливі, але не першочергово, то у школярів з інтелектуальною обдарованістю пізнавальна потреба спрямована на досягнення певного результату [9].

Це означає, що розвиток інтелектуальної обдарованості старшокласника наукового ліцею потребує, з одного боку, ґрунтовного аналізу стану організації освітнього процесу, виявлення його впливу на показники інтелектуального розвитку учня, а також на динаміку мотивації до подальшої наукової діяльності, а з іншого – організація освітнього процесу для цієї категорії учнів тісно пов'язана зі специфікою феномену інтелектуальної обдарованості, з урахуванням того, що освітній процес будується відповідно до програм, які відповідають потребам і можливостям такої категорії учнів, які прагнуть досягати високих навчальних результатів.

Важливо враховувати і той факт, що обдарованість як особистісний показник, як системна якість психіки, як певний потенціал, постійно змінюється в процесі розвитку, що вимагає постійного оновлення освітнього процесу, форм його організації. Важливим стимулятором таких змін є те, що інтелектуальна обдарованість характеризується не лише надзвичайно високими кількісними показниками розвитку, наявністю навчальних здібностей, сукупністю відповідних психічних якостей, а й індивідуальною, особистісною формою організації психіки, певною комбінацією особливих здібностей, які слугують засобом досягнення високого рівня розвитку інтелектуальних здібностей як мети навчання.

У цьому контексті важливі висновки були сформульовані Б. Тепловим стосовно того, що наявність високого рівня розвитку інтелектуальних здібностей є недостатньою для реалізації потенціалу обдарованості, оскільки від обдарованості, залежить не успішність виконання певної діяльності, а лише можливість досягнення цього успіху [10]. З огляду на це, організація освітнього процесу як динамічна структура, потребує відповідного набору форм і видів навчальної діяльності, спрямованих на успішну реалізацію навчальних програм для розвитку учня та досягнення мети не залежно від рівня розвитку інтелектуального потенціалу.

На специфіку організації освітнього процесу вказує В. Юркевич, наголошуючи на тому, що цей процес пов'язаний із різними рівнями інтелектуальної обдарованості, якісними та кількісними показниками учнів, які автор умовно поділив на три групи.

До першої групи автор зараховує особливо обдарованих дітей, які мають досить високий рівень розумового розвитку, що яскраво відрізняє їх від однолітків. Найбільш сприятливою формою навчання для цієї категорії дітей автор вважає індивідуальну й екстернатну.

Обдаровані учні другої групи демонструють високу норму, тобто рівень розвитку наближений

до звичайних, проте перебуваючи в середовищі спеціалізованого закладу для обдарованих дітей їхні здібності розвиваються до високого рівня.

До третьої групи належать учні з високою мотивацією до навчання та відрізняються підвищеними можливостями розвитку. Такі учні за умов ефективної організації освітнього процесу та за рахунок високої мотивації до саморозвитку мають потенційні можливості для значного зростання показників розумового розвитку, досягаючи високого рівня [9].

Освітній процес у наукових ліцеях навчальні програми реалізуються на рівні стандарту та профільному рівні, причому учні засвоюють їх як загальний державний стандарт і як стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування, що розроблено та затверджено наказом МОН України № 1303 від 16 жовтня 2019 року. Таке поєднання навчальних програм неодмінно позначається на особливостях організації освітнього процесу, що передусім пов'язано зі змістом освіти, який учні опановують вивчаючи їх як профільні навчальні предмети на поглибленому чи розширеному рівні, а й такі, що вивчають на рівні стандарту.

Вивчаючи предмети за спеціалізованими програмами (відповідно до обраного профілю навчання), учні здобувають основи знань з науково-дослідної діяльності, розвивають власний інтелектуальний потенціал чи окремі складники інтелекту, які є необхідними для пізнавальної та творчої діяльності, для здійснення дослідницько-пошукової роботи.

Реалізуючи навчальні програми спеціалізованих предметів, передбачених для інтелектуально обдарованих учнів, освітній процес надає можливість активізувати природні пізнавальної потреби, усвідомлену мотивацію на творче самовираження, використовуючи адекватні організаційні форми та методи навчання відповідно до їх пізнавального інтересу, що передбачає розвиток інтелектуально розумової діяльності та вимагає не лише особливого змісту навчання, а й інтенсивності його засвоєння.

Поняття «інтенсивність» трактують як високий рівень теоретичності та проблемності навчання, підвищений темп і вимоги до результатів навчання з пріоритетних для обдарованого учня предметів, що характерний освітньому процесу наукового ліцею. У роботі з учнями цього закладу використовують різні форми дослідницько-пошукової наукової діяльності, серед яких участь у наукових товариствах, гуртках, секціях, конференціях з наукової (науково-технічної) проблематики, конкурсах, турнірах, дебатах, засіданнях за круглим столом, проводяться діалоги з науковцями, екскурсії на дослідні виробництва, виставки тощо.

Розширення форм організації освітнього процесу здійснюється шляхом створення тимчасових науково-дослідницьких класів, проектних

груп учнів із метою розроблення та апробації винаходів, проєктів, моделей, технічних виробів, програмних продуктів, колекцій, матриць спостережень тощо.

Важливо, щоб організація навчально-дослідницької діяльності сприяла розширенню та поглибленню здобутих базових знань, умінь, навичок, відповідала реальним інтересам і нахилам цієї категорії учнів, ураховуючи їхні особистісні характеристики.

Освітній процес у таких закладах здійснюють учителі високого кваліфікаційного рівня, які мають навички та досвід роботи з обдарованими учнями, володіють іноземними мовами, окремі з них мають науковий ступінь, що позитивно впливає на ефективність освітнього процесу та підвищує його якість, підвищує імідж освітнього закладу.

З метою вдосконалення організаційних засад освітнього процесу та підвищення його якості в науковому ліцеї створюється методична комісія як фахове об'єднання педагогічних працівників із залученням кваліфікованих працівників закладів вищої освіти та наукових установ. Така комісія організовує та координує залучення учнів до наукової, дослідницької, винахідницької та пошукової діяльності, а також працює над упровадженням інноваційних форм поглибленого вивчення окремих предметів.

Методичні структури активно працюють над модернізацією форм організації процесу навчання, розробленням методик дослідно-орієнтованого навчання, формами реалізації дослідницьких проєктів, розробленням критеріїв оцінювання участі учнів у навчально-дослідницькій, винахідницькій, пошуковій діяльності тощо. Діяльність цих структур пов'язана з розробленням і використанням індивідуальних освітніх планів та програм, дієвих форм і методів навчання, методик розроблення індивідуальних освітніх траєкторій для кожного учня відповідно до його освітніх потреб та рівня вивчення певного навчального предмета.

У наукових ліцеях поряд із традиційними уроками, активно використовуються інші організаційні форми навчання, що відрізняє їх від типових закладів загальної середньої освіти. Зокрема практикується проєктна діяльність, проводяться досліді, здійснюються наукові дослідження, пошук ефективних способів їх застосування. Спільно з педагогами, за допомогою досліджень та експериментальних розробок ліцеїсти працюють над розв'язанням гуманітарних, технологічних, інженерних, економічних чи соціальних проблем.

Особливості організації освітнього процесу в закладах спеціалізованої освіти наукового спрямування пов'язані з формуванням дослідницької компетентності здобувачів освіти відповідно до

їх інтересів і профілю навчання, що підвищує дослідницьку культуру, академічну доброчесність і готовність до дослідницької діяльності.

У наукових ліцєях (як спеціалізованих закладах наукового спрямування) зміст освіти характеризується варіативністю, дослідницько-пошуковою діяльністю. У процесі реалізації навчальних програм формуються такі компетентності, як аналіз, систематизацію, узагальнення нових знань, що частіше мають прикладний характер. Причому результати діяльності учнів орієнтовані на створення нових або вдосконалення наявних продуктів, пристроїв, систем, технологій, рекомендацій, пропозицій щодо розв'язання актуальних дослідницьких задач.

Освітній процес у таких закладах освіти спрямований не лише на здобуття знань, а й виховання сміливості та впевненості в обґрунтуванні власних ідей, доведенні та відстоюванні власних думок і поглядів, здатності самостійно висувати гіпотези, перевіряти їх, толерантно сприймати критику, доходити правильних висновків.

Отже, особливість організації освітнього процесу в спеціалізованих закладах середньої освіти наукового спрямування пов'язана з дослідницько-пошуковою діяльністю, що передбачено відповідним державним стандартом загальної середньої освіти, а зміст навчальних предметів, курсів включають матеріал дослідницького, пошукового спрямування. Реалізація спеціалізованого змісту забезпечує формування дослідницької компетентності та відповідних навичок і умінь здобувачів освіти, що передбачено стандартом спеціалізованої освіти наукового спрямування.

Відповідно до аналізу теоретичних джерел засад і практики організації освітнього процесу в закладах освіти для інтелектуально обдарованих учнів з'ясовано, що цей процес потребує наукового обґрунтування та розроблення спеціальної освітньої парадигми. Саме на її основі будуть розроблятися освітні програми закладу, визначатимуться головні вектори реалізації змісту освіти, здійснюватиметься системна підготовка учнів наукової діяльності, а також визначатиметься методологія використання форм організації навчання, що зорієнтована на формування в учнів початкових знань про наукову діяльність, вироблення в них звички використовувати науковий метод пізнання в навчальній діяльності.

Водночас організація освітнього процесу в таких закладах вимагає відповідного наукового супроводу та розроблення концептуальних засад середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування для вирішення ключових завдань розвитку інтелектуально обдарованих здобувачів освіти, які виявляють стійкий інтерес до наукової діяльності.

Таким чином, посилення уваги до особливостей організації освітнього процесу прискорить

трансформацію окремих закладів освіти для обдарованих учнів у наукові ліцєї, які, згідно з реформою освіти та новими законодавчими актами, розпочинають функціонування з 2027 р. як новий тип закладів у системі загальної середньої освіти.

Використані літературні джерела

1. Волощук І., Мадзігон В. Концепція середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування. *Педагогічні інновації: ідеї, реальність, перспективи*. 2019. Вип. 1. С. 43–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2019_1_8.
2. Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування: наказ МОН України від 16 жовт. 2019 р. № 1303. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/65987/.
3. Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 трав. 2019 р. № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2019-%D0%BF?lang=en#Text>.
4. Психологический словарь / под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Педагогика-Пресс, 1999. 440 с.
5. Ларионова Л.И. Культурно-психологические факторы развития интеллектуальной одаренности. Москва: Ин-т психолог. РАН, 2011. 320 с.
6. Семенова Р.О., Музыка О.Л., Корольов Д.К. та ін. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / за ред. Р.О. Семенової. Київ: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
7. Аксенова Э.А. Инновационные подходы к обучению одаренных детей за рубежом. *Эйдос*. 2007. 15 января. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-9.htm>.
8. Чернецкий И.С. Формування в учнів основної і старшої школи дослідницьких умінь засобами позакласного освітнього середовища: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Кам'янець-Подільський, 2011. 220 с.
9. Юркевич В.С. Одаренные дети: сегодняшние тенденции завтрашние вызовы. *Психологическая наука и образование*. 2011. № 4. С. 99–108.
10. Теплов Б.М. Избранные труды: в 2 т. Москва: Педагогика, 1985. Т. 1. С. 14–305.

References

1. Voloshchuk, I., & Madzihon, V. (2019). Kontseptsiiia serednoi spetsializovanoi osvity naukovo spriamuvannia. [The concept of secondary specialized education of scientific orientation]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy*. – *Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects*. Vol. 1. P.43–51. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2019_1_8.
2. *Standart spetsializovanoi osvity naukovo spriamuvannia: nakaz MON Ukrainy vid 16 zhovt. 2019 r. № 1303*. [Standard of specialized education of scientific direction, approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 16, 2019. No. 1303]. Retrieved from: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/65987.
3. *Polozhennia pro naukovyi litsei ta naukovyi litsei-internat: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 trav. 2019 r. № 438*. [Regulations on scientific lyceum and

scientific boarding lyceum. Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 22, 2019. No. 438]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2019-%D0%BF?lang=en#Text>.

4. Zinchenko, V.P., Meshcheryakova, B.G. (1999). *Psykholohycheskyi slovar [Psychological dictionary]*. Moscow: Pedagogika-Press. 440 p.

5. Larionova, L.I. (2011). *Kulturno-psykholohycheskye faktory razvytiya intellektualnoi odarennosti [Cultural and psychological factors in the development of intellectual giftedness]*. Moscow: Institute of Psychology RAS. 320 p.

6. Semenova, R.O., Muzyka, O.L., & Korolov, D.K. *Osvitnie seredovyshe yak chynnyk stanovlennia obdarovanoi osobystosti [Educational environment as a factor in the formation of a gifted person]*. Kyiv – Kirovohrad: Imeks-LTD.

7. Aksenova, E.A. (2007). *Ynnovatsionnye podkhody k obucheniyu odarennykh detei za rubezhom [Innovative approaches to teaching gifted children abroad]*. *Eidos – Eidos*. Retrieved from: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-9.htm>.

8. Chernetsky, I.C. (2011). *Formuvannia v uchniv osnovnoi i starshoi shkoly doslidnytskykh umin zasobamy pozaklasnoho osvitnoho seredovysheha [Formation in the educational institutions of the main and senior schools and pre-adolescent mines by means of the post-graduate educational center]*. *Candidate's thesis*. Kamianets-Podilskiy. 220 p.

9. Yurkevich, V.S. (2011). *Odarennye deti: sehodniashnye tendentsyy zavtrashnye vyzovy. [Gifted Children: Today's Trends and Tomorrow's Challenges]*. *Psykholohycheskaia nauka y obrazovanyie – Psychological Science and Education*. 4. P. 99–108.

10. Teplov, B.M. (1985). *Yzbranye trudy [Selected Works]*. Moscow: Pedagogy, Vol. 1. P. 14–305.

Meleshko Vira. Features of the Educational Process' Organization in the Scientific Lyceum.

Summary.

The article reveals the essence of specialized education in the scientific field, which is considered as a system of pedagogical activities and actions aimed at providing conditions for the gifted individuals' intellectual potential development through the optimal educational process organization for this category of students.

The author analyzes the problems associated with the educational process organization in scientific lyceums, clarifies the factors affecting the features of this process, taking into account which will contribute to the development of applicants' intellectual abilities for education or their individual components.

The article focuses on the importance of the educational process' organization peculiarities associated with the students' preparation for scientific, educational, research and other activities in accordance with the standard of specialized education in the scientific field.

The article explains the essence of specialized scientific education, which is considered as a system of pedagogical activities and influences aimed at providing conditions for the gifted students' intellectual potential development and their effective education through the optimal educational process' organization in this category of students.

The author analyzes the features of the educational process' organization in educational institutions of scientific orientation for intellectually gifted students, clarifies the factors influencing the intellectual abilities development or students' individual components.

The peculiarity of the educational process' organization in the scientific lyceum is that this process is combined with the preparation of students for scientific, scientific-technical, educational-research, research-experimental, design, inventive and exploratory activities in accordance with the specialized education standard.

The key feature of the educational process' organization in the scientific lyceum is associated with the widespread use of individual educational plans and programs, variable content, effective forms and teaching methods. The curricula implementation requires each student's development in accordance with the educational needs, individual educational curriculum, educational programs in accordance with the level of a subject study, and hence the different approaches and forms of the educational process' organization.

The article notes that the peculiarity of the educational process' organization in specialized institutions of secondary education is primarily related to research activities provided by the relevant state standard of general secondary education, while the subjects' content, courses include research material. Implementation of in-depth study programs of the relevant subject provides the research competence formation and students' relevant skills and abilities taking into account their intellectual needs, interests and abilities.

The author notes that the identified features of the educational process' organization are related to a set of factors that intensify the transformation of individual educational institutions for gifted students in scientific lyceums, but according to education reform and new regulations, they begin functioning in general secondary education in 2027 as specialized types of scientifically orientated educational institutions.

According to this, the educational process' organization in such institutions requires the appropriate scientific support and the development of conceptual foundations of secondary specialized scientific education to address key issues involving gifted children's intellectual abilities development for those who are interested in teaching, research, scientific, scientific, design, inventive, exploratory activities, training of future scientists, individuals capable of innovative activities.

Key words: *specialized education of scientific direction; intellectual talent; scientific lyceum; educational process' organization features; research activity.*